

Nieuwe Boeken.

VI.

S. Ulfers, Harro Walter.

Wie den naam leest van den bekenden en predikant der Ned. Hervormde Gemeente van Rotterdam, Ds S. Ulfers, denkt aanstonds aan zijn moeien bundel dorpsschetsen „Oostloorn“.

Die schetsen zijn al vrij oud, een twintig jaar naar ik meen, en toch blijven ze altijd weer nieuw. Ze hebben een geheel-eigen stijl, in niets gelijk aan de stijlopvattingen van den tijd, waarin ze werden geschreven en dus ook niet vatbaar voor de evoluties, die deze opvattingen doormaakten. Ze hebben ook een geheel-eigen inhoud, onafhankelijk van elke tijd-theorie en daarom ook niet onderhevig aan de sindsdien veranderde inzichten. Ze zijn gebleven, die ze waren en vinden nu nog, evenzeer als toen, vele dankbare lezers. De kortgeleden verschenen tiende druk van den bundel bewijst zulks beter dan vele woorden.

Inderdaad, „Oostloorn“ is een boek, dat men niet zou willen missen.

Zeker, we weten heel goed, dat het duidelijk den invloed verradert van Jan Maclaren; we weten ook, dat het te sterk is van sentiment, dat de menschen niet natuurlijk zijn, de werkelijkheid gekleurd is naar het ideaal, ja, we weten nog wel meer.

Maar dit alles neemt niet weg, dat we telkens weer herlezen het fijne hoofdstuk over „De groote droogte“ en het altijd weer mooi vinden; dat „Wiegen, de Droomer“ ons nooit verveelt met z'n overpeinzingen, evenmin als „Harders“ of „Goesting, de diaken“ met hun woorden. Blijvend den indruk heeft vooral ook „Itting, de klokkeluider“ gemaakt, de man, wiens ziel „in de klok zat“. Heel het boek heeft iets fijns, iets, dat men altijd weer genieten kan en voortdurend weer genieten wil, omdat men, trots al de gebreken, zooveel diepte, zooveel menschenkennis er in voelt.

Geen wonder dus, dat ieder die „Oostloorn“ kende, bij verrast was, toen in de pers een „pendant“ van deze dorpsschetsen werd aangekondigd met den roman „Harro Walter“, die soortgelijke beelden uit het groote-stadsleven geven zou.

Men herinnerde zich aanstonds Walter als den Hervormden dominee uit Oostloorn en begreep, dat een beroep naar de groote stad, naar Rotterdam, hem thans tot het middelpunt van deze nieuwe schetsen hadden gemaakt. Men begreep ook, dat, evenals in „Oostloorn“ in „Harro Walter“ de eigen levenservaring van den schrijver zou gekristalliseerd zijn, die immers zelf van z'n Overijsselsche gemeente naar Rotterdam vertrok.

Zoo was „Harro Walter“ al voor men het gezien had, geïntroduceerd.

Toen men het boek kreeg en las werden al deze overwegingen bewaarheid — maar in de hoofdzaak werd men teleurgesteld, want „Harro Walter“ is een geheel ander boek dan „Oostloorn“. Er is blijkbaar veel gebeurd in de ziel van den schrijver, sinds Senesiff (de „doleerende“ dominee van Oostloorn) en Walter met elkander spraken over den twijfel. Want „Harro Walter“ is wat de godsdienstige beschouwingen betreft geheel „modern“.

Nu is allerwege al in de pers over dit boek

geschreven en voorzoover mij bekend is, was de eenstemmige conclusie, dat het niet aan te bevelen is voor onze kringen. Zelfs de niet-christelijke pers voorspelde, dat het onder de „orthodoxie“ geen gunstig onthaal vinden zou. Meerdere bladen argumenteerden deze nitspraak uitvoerig: Ik geloof dus, dat we ons thans hiermede niet behoeven bezig te houden. Men leze maar eens de gesprekken van Walter en z'n vriend van Geuns over het „sympathieker begrip van God als zelf een rampzalige dan dat andere begrip van God als een zalige, die in zichzelf maar gelukkig blijft, terwijl de heele wereld naar den kelder gaat“ en Walters' conclusie uit dat gesprek, of het „niet mogelijk (is) met beide beenen binnen in dat Koninkrijk (der Hemelen) te staan, zonder iets met een kerk te doen te hebben“. Dan is men al voldoende georiënteerd.

Wat mij in 't bijzonder in dit boek heeft gefraspeerd is de bitterheid van toon. Gedachtig aan „Oostloorn“ is men geneigd daarin ironie te zien. En dat vermoeden wint veld door de voorrede van „Harro Walter“, waarin gezegd wordt, dat de schrijver „dankbaar en tevreden“ zal zijn, als het hem „eenigszins is mogen gelukken een verdedigend woord te voeren voor de Kerk — de Kerk in den besten zin opgevat, zooals de Kerk zich nu na den oorlog moge openbaren om de zielen tot God te trekken“. Maar dan bestaat die verdediging toch in het bitter scherp afbreken van wat naar de opvatting van den schrijver niet behoort tot de Kerk „in den besten zin“ en over die opvatting valt in ieder geval nog wel eens ernstig te praten, om 't nu maar niet anders te zeggen.

Meerdere passages maken zelfs den indruk van hatelijkheid. Zoo de beschrijving van het ontactische (en heel onwaarschijnlijke) optreden van dien dominee bij het sterfbed van Mevr. d'Alsart, en meerdere gesprekken van Walter met buiten de Kerk staande menschen. Dikwijls ook vindt men gedeelten, die blijkbaar bedoelen op misstanden te wijzen, maar door den scherp ironischen toon valt de schrijver zoozeer in overdrijving, met opzet dan wel onopzettelijk, dat alle opbouwende kracht er uit verloren gaat. Zulke stukken zijn b.v. de oraties van Ds Stevinius, het woord, dat een diaken op de kerkeraadvergadering spreekt naar aanleiding van den nood der armen, de „discussie“ over diens voorstel op het ministerie van predikanten e. d. Goede resultaten, die uitsluitend vrucht waren van hatelijken zal Ds U. intusschen in z'n lange leven nooit hebben gezien.

En waar de schrijver van alle ironie ver is en ernstig spreekt, staan we dikwijls even ver van hem af met onze meening. Van een weg die „door de Schoonheid (gaat) tot het Koninkrijk der Hemelen“ b.v. weten wij niet.

Bepaald zwak is de samenstelling van het boek. De schrijver heeft z'n, blijkens de voorrede, historische stof in roman vorm geconcipeerd. Daardoor is, wat de groote verdienste is van den schetsenbundel „Oostloorn“, het eigene, het van tijd-opvatting onafhankelijke, hier tot een niet goed te maken fout geworden. Want de roman-samenstelling is die van veertig, vijftig jaar terug. De volkomen onderwetsche toevalligheden, die allemaal precies op 't juiste moment gebeuren, vieren hier nog hoogtij. Terwijl men in de moderne productie angstvallig zich hoedt voor, wat we wel schetsend noemen „ze krijgen elkaar“, het samenvallen van onlogische feiten, is deze roman een bijna naïef type van dat soort. Als het boek niet geschreven was

Overigens moet ze elken aandachtigen lezer wel in het oog vallen. Immers, in het eerste artikel onderscheidt Dr Kuyper één wonderkring, die den Vader, een anderen, die den Zoon, en een derden, die den Heiligen Geest tot eigenlijken Bewerker en middelpunt heeft. En nu blijft de behandeling van deze stof midden in den tweeden wonderkring steken. De schrijver noemt daar in de reeks wonderen, die aan Jezus' naam verbonden zijn: 1o. het wonder van Jezus' persoon, 2o. de wonderen die aan zijn persoon geschied zijn, en 3o. de wonderen, die hij gedaan heeft of doen zal. Maar van deze laatste wonderen lezen we dan verder niets. Uit deze ontbrekende artikelen doen we daarom hier een groep. In artikel XV lezen we:

Sommigen struikelen er over, dat Jezus wel wonderen deed voor achttien eeuwen; naar luid der profetie ze ook weer doen zal in het einde der dagen; maar ze nu niet doet. Juist dat „nu niet“ wekt hun twijfel.

Toch kon dit anders zijn. Reeds een eenvoudig opmerken immers van wat er met ons eigen lichaam gebeurt, zou als hoogst natuurlijk doen voorkomen, wat thans bevreemd en onnatuurlijk schijnt.

Of valt het te ontkennen, dat ook het leven van ons lichaam bij het begin en bij het einde buitengewone verschijnselen vertoont, terwijl tusschen dat begin en het einde ons eigenlijk leven ligt, dat zonder eenig verschijnsel van dien aard stil en kalm voorbijgaat?

Buitengewoon, een wezenlijk wonder, een door verstand noch rede te verklaren gebeurtenis is zoowel de geboorte aan het begin als de dood aan het einde; na de geboorte loert de eerste ontwikkeling, b.v. in het tanden krijgen en wassen, in het uitvallen en weer opkomen van het haar,

door een man als Ulfers — en in z'n onderdeelen niet van een fijnen geest getuigde — zou het kwalyk een plaats in de literatuur verdienen. Men bezie eens deze lijn:

Harro Walter heeft, nog in Oostloorn, eens een ontmoeting gehad met een jonge-dame. Zij liet een boek in 't water vallen en hij, toevallig op dat punt met een bootje aanwezig, vischte het op. In Rotterdam heeft hij deze jonge-dame al eens weer gezien. Maar op een morgen, bij een boek-handelaar binnengaande, komt zij uit diens winkel en laat bij ongeluk het gekochte boek in den mond der vallen.

Dit feit wordt natuurlijk aanknoopingspunt voor een gesprek. Samen wandelen ze op. Zij toont weinig toeschietelijkheid. Dan, ineens op de Blaak, vlak bij hen, een aanrijding! Een particuliere auto rijdt een kind omver. Natuurlijk een olooppje. Walter, 't eerst er bij, neemt den jongen op, en draagt hem naar de auto. Daarin zit ... de vader van het meisje. Deze stap uit en Walter met Dechtine (zod heet ze) brengen het kind in de auto naar zijn huis, dat staat ... midden in Walters' wijk.

Een poos later gaat Walter de groote kantoren langs om geld voor de armen. Hem wordt als hij zonder mild genoemd zekere heer D'Alsart. W. wordt toegelaten, praat met dien heer, krijgt een groote gift ... en bemerkt, dat de gever Dechtine's vader is. Zoo komt nadere kennismaking, een uitnodiging ten eten volgt. Bij dien maaltijd wint Walter de achting van vader en dochter en als de vader onverwacht wordt weggeroepen blijft hij met de dochter alleen achter. Een vertrouwelijk gesprek ontpint zich ... het laatste hoofdstuk heet „De Trouwdag“.

Dit is de hoofdadere van het boek, die, zonder de bekoorlijkheden van Ulfers' schrijvers-talent en in een stijllooze volgorde aangegeven, voor moderne opvatting niet meer bestaanbaar is als geruime voor een roman.

Ook in de nevenzaken dezelfde conceptie! Als Walter op een laten avond slaags raakt met een drietal souteneurs, wier buit hij heeft trachten te redden, wordt hij ontzet door den toevallig passeerenden Collega Stevinius! En als hij met Dechtine langs het Scheveningsche strand wandelt, krijgt hij door het redden van een drenkeling gelegenheid aan de mondaine omstanders te toonen, dat een dominee ook een gewoon mensch is, enz.

Vergelijkt men nu deze compositie eens met die van „Oostloorn“, dan ziet men waar de fout schuilt. Ulfers is geen roman-schrijver, maar een novellist. Zijn talent ligt niet in de samenstelling, maar in de beschouwing, de analyse van de menschen en de toestanden, zooals ze zijn. Juist omdat „Oostloorn“ uit losse schetsen bestaat, zonder onderlinge groepeerings, is het zoo goed. Want dan brengt de gave van den auteur om menschen te zien en te laten zien vanzelf een zekere draad van gebeuren door het boek heen. Ik stel mij voor, dat als ook in „Harro Walter“ deze vorm behouden was, het betere van het boek veel beter tot z'n recht zou gekomen zijn.

Want men meene niet, dat „Harro Walter“ een onbeduidend boek is. Ik zinspeelde al een paar maal op Ulfers' fijnen geest en die verloochent zich ook in dezen roman niet. Tal van voortreffelijke fragmenten trekken aan m'n aandacht voorbij, terwijl ik schrijf, fragmenten, vol van diepe menschenkennis, getuigend van de rijke levenservaring van den groote-stadspredikant. Het gesprek van Walter met den dood b.v., z'n ontmoetingen in „de wijk“, z'n strijd door innerlijke onbevredigheid en zoovele losse stukken meer. Zeker eigenaardig is het daarbij te

in het verkleuren van het haar en de oogen, en vooral in het wonderbare groeien zelf, tal van verschijnselen op, die geheel afwijken van den normalen gang; evenzoo treft ons in den ouden dag b.v. het afstompen der zintuigen, het vergrijzen van het haar, het uitvallen der tanden, het kindsch worden, enz. enz.; en daar tusschen ligt het eigenlijke normale leven, waarin onze lengte blijft die is, de kleur van haar en oog jaren lang onveranderd meegaat, en het aan anderen en onszelf toeschijnt, als ware het ondenkbaar voor ons anders te zijn, dan we ons in die jaren vertoonen.

Dezen regel nu kan men allerwegen in de schepping waarnemen. Buitengewoon is de aanvang des jaars, als in de lente een nieuwe wereld uit den ontdooiden bodem komt gluren; evenzoo buitengewoon is het einde van het jaar, als de sneeuw getooverd en ijs gekunsteld en heel de natuur met haar doodswade overtoogen wordt; maar tusschen die beide ligt de lange tijd van Mei tot November, waarin het schijnt als bleef de natuur wat ze was. Geheel hetzelfde valt op te merken bij de ontwikkeling van elke plant, van elk dier, schier bij elk natuurverschijnsel. Het kan er niet komen, zich niet openbaren, zijn plaats niet innemen, of er moest iets buitengewoons gebeuren; evenzoo kan het zijn voleinding niet vinden, zijn bestemming niet bereiken, noch weggaan na die bereikt te hebben, zonder dat er opnieuw een schijnbare stroom in den gewonen leven-gang ontstaat; maar tusschen die beide ligt steeds een onveranderlijk en langdurig proces van geleidelijk voortleven, waarbij al het buitengewone is afgesneden.

Indien ge dus niet het meelstnoer van menschelijke oppervlakkigheid, maar den regel der schepping toepast, moet ge verwachten, dat ook bij het Christendom zich het verschijnsel zal voordoen: 1o. dat het in den aanvang wonderbaar; 2o. wonderbaar ook in zijn scheiding; en 3o. in den tijd die daartusschen ligt gewoon zal zijn.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXVI.

59. Uit het Woord. Stichtelijke Bijbelstudien. Derde Bundel. Amsterdam, J. H. Kruyt, 1879.

Deze bundel, die in Januari 1879 verscheen, bestaat uit 5 stukken, zijnde:

I. Wedergeboorte en Bekeering, overgedrukt uit het Zondagsblad, 26 April—26 Juli 1874.

II. Volmaakbaarheid, uit De Heraut, 17 Maart—4 Aug. '78.

III. Natuurlijke Godskennis, uit het Zondagsblad, 2 Aug.—15 Nov. '74.

IV. Maranatha, uit het Zondagsblad, 22 Nov.—20 Dec. '74.

V. De Wonderen, uit het Zondagsblad, 10 Januari—18 April '75.

Uit het bovenstaande blijkt reeds, dat deze artikelenreeks niet gebundeld werd naar de volgorde, waarin zij indertijd verschenen waren. De Herautartikelen over de Volmaakbaarheid uit '78 staan nu tusschen de andere artikelen uit het Zondagsblad van '74 en '75 in.

Erger is echter, dat de reeks over de Wonderen hier niet compleet werd afgedrukt. In dezen bundel toch bevat ze slechts 13 artikelen, terwijl haar getal in het Zondagsblad 18 bedraagt (23 Mei—20 Juni '75). De langdurige ziekte van Dr Kuyper was waarschijnlijk oorzaak, dat deze leemte aan zijn aandacht ontsnapte.

bemerke
herinne.
meer ve
de nove
wijden
bekom
Ook i
hoden z
soms, d
door z
de ande
het vers
steekt o
En da
van di
kennen
toe, da
de rom
Bepaald
gevormd
te scher
moete é
varen g
men no
de conc
de juiste

In aan
dienst e
op een
mogelijk
dienst o
Tot d
beide u
langen t
perd. Z
en getre
het volk
malen v
Evangelj
en hove
dan ool
ook den
hanteere
eenige a
Dat d
woren; i
ten voet
spoedig
Bij h
de onder
deelen o
deel, da
en de l
mogelijk
vormeng
zijn op
Zoo k
des. Wo
zers. De
en nam
hoofdsch
zouden l
te flink
en moet
dienst v
dienst. E

Va
zijn r
bij h
plaa
Chr
versc
send
zijn l
selen
regel
zich
blijve

En vo
Oo
in de
ren,
in elk
openl
Zel
wond
baar,
stol
Er
wezig
mens
Dri
De
God e
kies,
in h
en v
hoo
Eer
indie
bekle
ambt
deze
de a